

ירושלים	16: 36	17: 51
ת"א	16: 51	17: 52
חיפה	16: 40	17: 51
באר שבע	16: 55	17: 54

אירל ש צחל

פרשת "בא"

וזוהו הפשט: "עד-מתי מאנת לענת מפניי" – "לענת" – מלשון ענווה, למה אינך נכנע ומתמלא תשובה כדי שאוכל לקבל את תשובתך.

המלחמה הנצחית המתחוללת בקרבנו לאורך כל חיננו, היא להכיר בקיומו של הקב"ה ולהעריך את כל מה שהוא עושה למעננו. ככל שרמתו הרוחנית של האדם עולה יותר, הוא הופך לאדם צנוע ועניו יותר. ככל שאנו מתקרבים יותר לקב"ה, אנחנו הופכים מציאותיים יותר באשר למוגבלויות האישיות, לחולשות שלנו ולעובדה שחינו הם קצרים ובעלי סוף. אנו מפנימים את העובדה, שמעמדו של האדם זמני ועשוי להשתנות בכל רגע, לעומת הקב"ה, שרק הוא נצחי וקבוע. כל עמדה אחרת כביכול לוקחת מהקב"ה את מקומו הראוי בעולם. לכן הגמרא משווה את היהירות לעבודה זרה; גם היהירות וגם העבודה הזרה – מרחיקות את נוכחותו של הקב"ה מחיינו.

העצה היחידה להסרת החלב מעל הכסלים היא עסק התורה. ככתוב (קידושין ל): "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין". וכבר כתב ח"ד מ"מסילת ישרים" כי מכיוון שהקב"ה שברא את היצר הרע הוא אומר כן, הרי שאין תרופה אחרת זולתה, ומכל שכן דברי תורה המיוחסים להסרת ערלת הלב, דחינו לימוד המוסר. כמו שאמר שהמע"ה (משלי ד, יג): "החזק במוסר אל תגרף נצרה פי היא חניף".

"... ראו, כי רעה נגד פניכם." (י"י)

באגרותיו מצטט רבי יחזקאל לוינשטיין את הלשון המיוחס לרמב"ם, שכתב לבנו באגרת המוסר: "ויש לך בני לדעת, כי פרעה מלך מצרים הוא יצר הרע באמת". וממשיך הגר"י וכותב: "נמצא, כי הפרשיות האלו – שמות וארא בא בשלח, הם לימודים לדעת דרכי יצר הרע" (מכתב כ').

בפרשתנו מופיע אחד מהלימודים הללו, כאשר פרעה מזהיר את בני ישראל "ראו כי רעה נגד פניכם" (י"י), ומפרש רש"י, שפרעה הזהירם מאותו כוכב ששמו 'רעה' שעולה לקראת ישראל במדבר "והוא סימן דם והריגה", אבל הקב"ה הפך את דם ההריגה לדם מילה.

מסופר, (יאוצרות צדיקי וגאוני הדורות – פסח) שאחד מתלמידי ה'נודע ביהודה' יצא לתרבות רעה עד שהשתמד רח"ל והפך לכומר. ה'נודע ביהודה' הצטער מאוד על הענין וביקש ממקורביו לחקור היכן ניתן לפגוש את התלמיד שסרח (לאחר שקבע לעצמו סימן, שרק אם התלמיד יהיה הראשון שידרוש בשלום רבו, יש סיכוי להשפיע עליו). מקורביו שבו וסיפרו שהכומר נוהג מדי יום לשבת מול חלון מסוים. כאשר חלף הנודע ביהודה בכוונה ליד אותו מקום, הקדים לו הכומר שלום בהכנעה, ואז ביקש הנודע ביהודה להודיע לו שהוא מעונין לפגוש אותו.

במהלך הפגישה התוודה הכומר וסיפר: התדרדרותי החלה בחג הפסח. סעדתי אצל בעל הבית אחד, ובמהלך הסעודה התעוררה שאלה חמורה של חמץ על המאכל. שיגר אותי בעה"ב עם השאלה אליכם. באותה שעה הצעתם בפני את כל השיטות והספקות הנוגעים להלכה זו, ואמרתם שמצד הדין היו יכולים לצדד להקל, אך מכל מקום מחמת חומרא דחמץ יש לשרוף הכל. ומכיוון שהמאכל היה חביב עלי, יצאתי ואכלתי אותו. לאחר שכבר נכשלתי בעבירה זו, המשכתי לעבירות נוספות, עד שהגעתי להיכן שאני.

מצוממר התחנן אליו ה'נודע ביהודה' שיתבונן בדרכו של היצר הרע, שעל מנת להכשילו הגדיל את העבירה הראשונה בעיניו, בו בזמן שמצד עיקר הדין הרי לא נכשל באכילת חמץ כלל. אך זו דרכו של היצר, להגדיל את העבירות בעיני מי שעבר עליהן, כדי לייאשו מן העתיד. והכומר שב לסטנדר!

"ראו כי רעה נגד פניכם", מזהיר פרעה-יצר הרע. כי כן דרכו – להפחיד, לייאש ולהפוך זבוב לפיל. אך גם 'דם הריגה' יכול להתהפך בסייעתא דשמיא ל'דם מילה'. (הרב רפאל ברלזון מוסף שב"ק בא תשע"ג)

"ויאמר ה' אל-משה, נטה ידך על-אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ, וְיַעַל, על-אֶרֶץ מִצְרַיִם; וְיֹאכַל אֶת-כָּל-עֵשֶׂב הָאֶרֶץ, ... " (י"ב, י"ב)

אחד מתלמידי ישיבת "נתיבות עולם" בבני ברק, (ישיבה ותיקה המיועדת לבעלי תשובה), סיפר את הספור הבא:

בפרשתנו מגיע תהליך גאולת ישראל ועשר המכות שהחל בפרשת "וארא" אל שיאו – תיאור מכת בכורות, ויציאת בני ישראל ממצרים. שלוש המכות האחרונות מתוך עשר המכות, שניתכו על מצרים – ארבה, חושך, ומכת בכורות – שונות הן משבע הקודמות, שבאחרונות, פרעה החל לזוז משא ומתן עם משה לשלח את העם מארצו עד ששלח, ואילו בשבע הקודמות לא היה משא ומתן כלל, אלא הבטחות של פרעה שלא קיימן. ובנוסף:

שתי המכות האחרונות שלפני מכת בכורות, שתייהן בחושך היו. במכת ארבה – "וַיִּחַשְׁדָּה הָאֶרֶץ", ובמכת שלאחריה – חשכו שמי מצרים "וַיִּהְיֶה חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם". אף מכת בכורות שבסוף, בחושך היתה, בחצות הלילה. לישראל, אותו לילה היה כאור בצהרי יום, ברם למצרים חושך ואפלה היה, **כי המסתיר פניו מלראות אורו של עולם וממרה את דבר ה' יוצר אור ובורא חשך** – **אין האור מגיע אליו!**

בתחילת הפרשה, הקב"ה מצווה את משה לבא ולהתרות בפרעה: **"ויאמר ה' אל-משה, בא אל-פרעה: כי-אני הכבדתי את-לבּוֹ, וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו, לִמְעַן שְׁתִּי אֶתֵּי אֱלֹהִים, בְּקֶרְבּוֹ."** (י"א, א')

רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א העיר על לשון הכתוב בפתח הפרשה: מדוע אין הקב"ה אומר למשה: לך אל פרעה, כי אם "בא"? וענה: כי לעולם אין פורשים ממחיצתו של ה' יתברך, לעולם לא הולכים מאת הקב"ה ואי אפשר לו לאדם להתרחק מן הבורא, שהרי "מלא כל-הָאָרֶץ, כְּבֹדוֹ". (ישעיה ו', ג'). משום כך קורא כאן ה' למשה: בוא איתי אל פרעה, והנני איתך בכל אשר תלך!

"ולמען תספר באזני בנך ובן-בנך, את אשר התעללתי בְּמִצְרַיִם, וְאֶת-אֹתֵתִי, אֲשֶׁר-שְׁמַתִּי בָם; וַיִּדְעֻם, כי-אֲנִי ה'." (י"ב, ב')

ומפרש רש"י: **"התעללתי"** – שחקתי, מלשון שחוק והיתול". שאל **החתם סופר** זי"ע – וכי שחוק והיתול היו המכות, הלא היו חלאים רעים ונאמנים ממש! אלא ענה והשיב: ההיתול והשחוק במצרים היו בימי עושרם וטובתם, כשהאמינו שחוסנם לנצח ופרעה עשה עצמו אלוה ומלך עולם – בעוד שלאמיתותו של דבר היה עושרם שמור לרעתם וכל הטוב והעושר הנחילוהו משמים רק בכדי שיבואו ישראל אחר כך ויטלוהו ככתוב "וינצלו את מצרים" ובביזת הים.

וזה שאומר הכתוב: **"ולמען תספר באזני בנך ובן-בנך"** – דבר זה צריך לעבור מדור דור מאב לבן כמסור השכל! **"את אשר התעללתי בְּמִצְרַיִם"** – בימי עושרם וגאונם, שהיו סמוכים ובטוחים כי הכסף ישאר להם לעולם. **"וְאֶת-אֹתֵתִי, אֲשֶׁר-שְׁמַתִּי בָם"** – בימי פורענותם, איך שבסוף, כל העושר שטרחו ועמלו, הלכו ליהודים. לפיכך, חלילה לאיש להטעות ולהתפתות אף פעם ב"רשע וטוב לו צדיק ורע לו" – אלא **"וַיִּדְעֻם"**, תמיד, **"כי-אֲנִי ה'"**, נאמן לשלם הגמול!

וְיָבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אֶל-פְּרֹעֶה, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים, **עַד-מִתִּי מֵאֲנֶת לַעֲנֹת מִפְּנֵי; שְׁלַח עָמִי, וַיַּעֲבְדֵנִי."** (י"ג, ג')

ומפרש רש"י: **מֵאֲנֶת לַעֲנֹת** – **כתרגומו: לאתכנעא.** והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני:

אמר בעל **"הישמח ישראל"** זי"ע: כי קריאה זו – **"כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים, עַד-מִתִּי מֵאֲנֶת לַעֲנֹת מִפְּנֵי"** – **מופנית היא לכל יהודי ויהודי באשר הוא שם!** והסביר זאת: הרי ידוע כי ישנם עבירות חמורות שעל העובר אותם נאמר: **"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"**, סוגרים לפניו את דרכי התשובה. אך מובא בספרים הקדושים שאם האדם מתחיל להתבונן במצבו העלוב ונכנע בקרבו ונעשה שפל בעיניו עד שאומר "איך הגעתי לדרגה כה נמוכה לעשות מעשים אלוה" ומתוך כך מתמלא חרטה והכנעה אמיתית עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לדרכו עוד, הקב"ה מרחם עליו ופותח לו שער מיוחד לתפילותיו ותחנוניו, כמו שאמרו חז"ל **"חותר חתירה מתחת כסא הכבוד לקבלו בתשובה"**.

השפלות בה הוא נמצא **וההכנעה** אליה הגיע, סוללות לו את הדרך לתשובה במחירת, לפי שהדרך הרגילה חסומה לפניו.

כשהגיעה שנת השמיטה, אודותיה מתהלכים ספורים רבים על גיבורי הכוח, הנוטשים שדותיהם ומפקירים אותם לשנה, החלו להישמע ביישיבה סיפורי המופת מפה לאוזן. מעשה אחד, מפרסם מזה שנים הנו "הארבה".

בקוממיות, יושב שבעליו הקפידו על שמיטת הארץ, וקיימו את הצווי: "ושבתה הארץ שבת לה", התרחש נס גלוי. סביב קוממיות, היו אז ישובים שלא שמרו שמיטה, ויבולם שהיה מבטיח, התחלס כולו על ידי הארבה שפשט באזור, הנזק היה ניכר היטב. אולם בישוב קוממיות היה נס! הארבה דלג על הישוב ועצר מעבר לגדר. אז ראו כולם וחשו את יד ה', והתגשמות הבטחתו שלשומרי שביעית לא יאנה כל רע.

אחד האברכים ביישיבת "נתיבות עולם" שמע את הספור לראשונה בחייו. הוא חישוב ומצא כי אביו היה באותם ימים נער צעיר, והוא ודאי ייטיב לזכור את הנס. הוא צלצל אליו, ושאל: "אבא, אתה זוכר שהיה ארבה באזור?" והאב זכר גם זכר. הוא היה חילוני שגר בישוב ליד קוממיות. "ואתה זוכר איך שהארבה לא נכנס לקוממיות, אלא עקף, ורק פשט בשטחים שמחוץ ליישוב?" המשיך הבן. והאב השיב: "אכן, לקחו אותנו לראות את זה. במקום שעבר גדר תיל, אפילו חגב אחד לא נכנס!" ואז הבן אומר לאביו בתמיחה: "אבא, אתה ראית זאת במו עיניך, היית נוכח במעמד, איך אתה מסביר את זה? מה אמרו אז? האם הבנת את פשר התופעה, איך זה יכול להיות?"

ואז ענה האב: "לקחו אותנו לראות את זה, והמדריך של "הצופים" שהיה שם אתנו, אמר לנו: "חבריה! עכשיו תראו דבר מעניין, אפילו החרקים האלו יודעים, שמה ששיך לאדוקים - זה לא טעים... תראו שאפילו הם לא אוכלים את זה, אם זה של הדתיים זה גועל נפש..."

"לא-ראו איש את-אחיו, ולא-קמו איש מתחתיו--שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (י, כ"ג)

את פסוק זה דרשו בעלי המוסר בעניין עבודת המידות ובפרט בין אדם לחברו. לא פעם סובלים האנשים צרות צרורות, וכיהודים מאמינים שהקב"ה מייסר את האדם כדי לפשפש במעשיו, הם עושים חשבון נפש, ומגלים עד כמה זלזלו וחסאו בענייני בין אדם לחברו. כשהם מתחזקים בכך, ומבקשים את סליחתם של אותם בני אדם, הם זוכים להסיר את מידת הדין המתוחה מעליהם.

אולם, פעמים רבות, בוחרים האנשים לתקן דווקא עניינים של בין אדם למקום, מחזקים את שמירת השבת שלהם, מחליפים תפילין, מקפידים להתפלל את כל התפילות במניין, ושולחים את המזוזות לבדיקה. אבל את התחום של בין אדם לחברו שוכחים ומזניחים. זהו שנאמר בפסוק "ולא קמו איש מתחתיו" (שמות י, כג-) מפני מה לא הצליחו לקום? משום ש"לא ראו איש את אחיו", כשהאדם לא רואה את אחיו ואינו מתחשב בו, הריהו עלול להביא על ראשו צרות וייסורים.

עד כמה נזהרו גדולי ישראל בענייני בין אדם לחברו, נוכל ללמוד מן ההנהגה המופלאה הבאה:

לפני פסח הגיע לביתו של הרב אהרון לייב שטיינמן זצ"ל יהודי, שהבחין בחבית מלאה מים על גדותיה. "מה פשר החבית הזו?" התעניין, והרב השיב כי ישנה חומרה שלא להשתמש במים מן הברז בפסח, משום שבחג עצמו אין ביטול חמץ אפילו באלף.

לשמע תשובתו של הרב הקשה אותו יהודי, "אבל כל שנה בערב פסח אני מגיע, ומעולם לא ראית את הרב נוהג בחומרה זו, מה קרה השנה?"

השיב הרב: "באמת הייתי נוהג תמיד את אותה חומרה, רק שפעם אחת השתמשה הרבנית בטעות במים מהברז, וכשהבחינה בטעות נבהלה כל כך וקראה: 'הכנסתי חמץ הביתה'. ניסיתי להרגיע אותה ולומר לה כי זו רק חומרה, אך לא נרגעה, לכן הפסקתי את החומרה הזו כליל כדי להוכיח לה, שאכן זו חומרה ולא מעיקר הדין."

כעת, הבין אותו יהודי את מה שלא נאמר, שאותה שנה לאחר שהרבנית הלכה לעולמה ונפטרה, שוב חזר הרב לאותה חומרה.

זהו פרק של מוסר בקביעת סדר העדיפויות הנכון בחיים ובהליכות בין אדם לחברו, בו אדם נותן את כל אשר לו, ובלבד שזולתו יחוש טוב יותר.

"וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא יִחָרֵץ-קֶלֶב לְשׁוֹנוֹ, לְמַאיֹשׁ, וְעַד-בְּהֶמָּה" (יא, ז).

בפרקי שירה - ברייתא של פסוקי שירה ותהילה להקב"ה, הנאמרים בפי כל צבא השמים והארץ, הצמחים וכל אשר בהם רוח חיים חוץ מהאדם, נכתב: "כְּלָבִים אֹמְרִים: בָּאוּ נְשִׁתְּחָה וְנִכְרַעַה; נִבְרָכָה, לְפָנֶי ה' עֲשֵׂנוּ:"

מובא בילקוט שמעוני (אות קפז) רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא היה מתענה שמונים וחמש תעניות, אמר: הרי כל חיה אומרת שירה לפי התכונות שלה ואיך הכלב שהוא עז פנים זכה לסיים ולומר שירה זו של הכנעה "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו?"

וענו לו, כיון שעשו הכלבים מעשה של הפך מגדרם הטבעי בפרט כאשר היה אז צעקה גדולה בכל ארץ מצרים שאז כידוע טבע הכלבים לצעוק ביתר שאת, ומכיוון שעשו פעם אחת נגד טבעם זכו לומר את השירה הזאת.

ומכאן אנו למדים כמה גדול ערכה של כפיית היצר וכיבוש הטבע אפילו פעם אחת במשך החיים!! שהרי זכו הכלבים עזי הנפש למשך כל הדורות כולם לומר שירה כה נפלאה וערבה עבור שפעם אחת ויחידה עשו מעשה נגד טבעם!! ק"ו בן אדם שהוא נזר הבריאה ונפשו חלק אלוה ממעל, לאיזה השגות יוכל להגיע כאשר כובש את יצרו שלמטרה זו בא לעולם

"וַיִּרְדּוּ כָל-עַבְדֵיךָ אֵלָה אֵלִי וְהִשְׁתַּחוּ-לִי לֵאמֹר, צֵא אֲתָה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרָגְלֶיךָ, וְאַחֲרֵי-כֵן, אֶצְא" (יא, ח)

מפרש רבינו בחיי את הפסוק ומגלה לנו סגולה נפלאה: "צֵא אֲתָה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרָגְלֶיךָ" - אין אני וישראל יוצאים מרשותך עד שתשלחנו אתה בעצמך ותצווה אותנו בכך ואחרי כן אצא. והנה כאן נשלחו ישראל והותרו ממאסרם בכוח עליון ועל כן יוצא מן הכתוב הזה השם הידוע לאשה המקשה ללדת וכחו עצום לפתוח מוסרות הולד שהוא אסור בבית האסורים להוציאו ממסגר לאוויר העולם כדי שיזכה לתורה כי האדם לעמל התורה יולד כשם שישראל יצאו ממאסרם לקבל התורה בחודש השלישי, והשם הזה ידוע הוא לבעלי השמות ומפורסם בנקודו".

"וְעֵבֶר ה', לִנְגֹף אֶת-מִצְרַיִם, וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּשְׁקוֹף, וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת; וַיִּפְסַח ה', עַל-הַפֶּתַח, וְלֹא יָתַן הַמִּשְׁחָת, לְבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לִנְגֹף." (י"ב, כ"ג)

אמר רבי ברוך ממעזבוז זיע"א: אמרו חז"ל, שהקב"ה אומר לכנסת ישראל "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". ברם כאן, ביציאת מצרים הגדיל ה' חסדו אתנו "וַיִּפְסַח ה', עַל-הַפֶּתַח", כלומר: פסח – ויתר אף על פתח זה שהוא כחודה של מחט, בכדי לגאול את עם ישראל בזכות האבות הקדושים.

המשגית, הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל היה רגיל לספר בהתפעלות, כי בקלם היו אומרים בתפילת שחרית את ברכת 'עזרת אבותינו' במשך עשר דקות תמימות!

זמן מקצב זה, הבהיר המשגית, לא היה מיועד עבור אותם המאחרים לבוא כדי שיוכלו להצטרף לתפלת שמונה עשרה עם הציבור. אלא המטרה הייתה שהחניכים יוכלו לומר את המילים מתוך נחת, מתוך התבוננות ויישוב הדעת.

כדי שישבו אל לבם את היסודות המופלאים שזכרים שם, וטומנים בחובם את כללי יסודות האמונה: "עזרת אבותינו אתה הוא מעולם. מגן ומושע לבניהם אחריהם בכל דור ודור... אמת, ממצרים גאלתנו, מבית עבדים פדיתנו, כל בכוריהם הרגת, ובכורך גאלת...".

המשגית התבטא פעם: "כאשר הישליח ציבור דפק על העמוד כדי להורות על המשך התפילה, חשתי כאילו נטלו ממני עונג עצום..."

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. הִחַדְשׁ הַזֶּה לָכֶם, רֹאשׁ חֳדָשִׁים: רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם, לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה." (יב, א-ב)

המצווה הראשונה שנצטווה עליה עם-ישראל (מצווה שניתנה לו כעם) היא מצוות קידוש החודש.

ויש לשאול: לכאורה היה מתאים יותר לתת לעם-ישראל כמצווה ראשונה את הציווי הגדול - "אנוכי ה' אלוהיך!" או את מצוות שבת שהיא מתנה גנוזה שניתנה לישראל!! או מצוות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם, מה מיוחד בקידוש החודש?

מכאן שמצווה זו אכן מבטאת את מהות עבודתו של עם-ישראל, וטמון בזה רעיון אדיר ועוצמתי!

וכך נכתב בספר "נתיבות שלום": "המצווה הראשונה, כלומר הדבר הראשון שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הוא שקודם כל צריך יהודי תמיד להתחדש. השמש אורה גדול וחזק מאוד, אבל אין בה חידוש. לעומתה, הלבנה מורה לנו תמיד על חידוש והתחדשות. זוהי המצווה הראשונה, והיא משקפת את מציאותנו עלי אדמות, בכל דור ודור ובכל יום ויום. כי בפרשיות אלה של יציאת מצרים נתנה התורה כוח ליהודי להתגבר על כל המצבים, וטמון בהן כוח התיקון הכללי עד סוף כל הדורות. התורה איננה ספר זיכרונות למה שהיה בעבר, אלא דרך חיים לכל אחד. עליו לדעת ולזכור כי כל מה שכתוב ומרומז בתורה שייך ונוגע לכל יהודי בהווה, והתורה מתחילה – בהתחדשות"

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל

נלב"ע ב' טבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל

נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.